

kun me tunnemme tosiasiat ja olemme kyllin voimakkaita katsomaan niitä suoraan silmiin, niin on meidän myönnettävä, että, niin kauan kuin ei meidän sijallemme astu korkeammin kehittynyt eläin — lyhyesti sanoen yli-ihminen — pysyy maailma vaarallisten petojen luolana, jossa meidän satun-

naisesti ilmenevät yli-ihmisemme — Shakespearit, Goethet, Schelleyt y. m. samallaiset elävät yhtä vaaranalaisina, kuin leijonan ke-syttäjä, pitämällä asemausa koomillisuutta ja ylemmyytensä arvoa korvauksena toisten pelvosta ja toisten yksinäisyydestä.

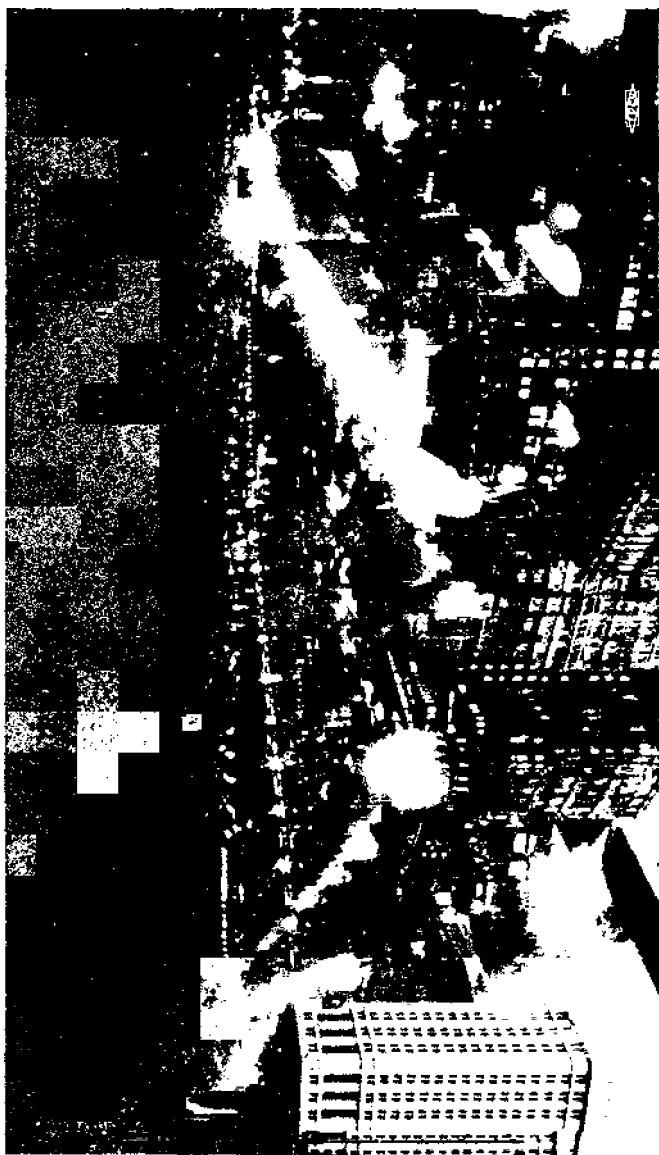

Uskonnot

Kirj. Kauko Kalervoinen

Uskonto on vastakohta tieteelle. Tiede, nimittäin nykyajan tiede, perustuu kokeelliselle ja havainnolliselle tutkimukselle. Se pitää täysin totena ja pätevänä ne asiat, mitkä se monenlaisten kokeilujen ja tutkimusten kautta on saanut niin selviksi ja varmoiksi, että niitä ei enää mitenkään voida kumota, — jotka siis millä hetkellä tahansa voidaan havainnollisesti ja kouraantuntuvas-ti toteen näyttää. Uskonto taas perustuu pääasiassa sellaisiin asioihin, joita ei tiede ole koskaan todistanut. Uskonto perustuu ihmimillisiin luuloihin sekä vanhoihin muinaiskansojen taruihin ja kertomuksiin, jotka ovat saavuttaneet myöhempien aikojen ihmisten mielissä jommoisinkin pyhyden luonteen. Nuo vanhat tarut ja kertomukset, jotka perustuvat entisaikain ihmisten herkkään taikaluloisuuteen, ovat syntyneet ihmiskunnan alkuaikoina, sen lapsuuden aikoina, jolloin ihmiset ovat vielä olleet niin yksinkertaisella, alhaisella ja oppimattomalla kannalla, että ovat luonnonvoimia semmoisinaan pelänneet, luullen

näkymättömien persoonallisten jumala-olentojen hallitsevan niitä ja myöskin ihmisiä. Näin on syntynyt käsitys jumalasta — joko yhdestä tai useammasta. Luulo siitä, että ihmishenki vielä jälkeeseen kuoleman saattaa elää, on synnyttänyt kokonaisen oppisarjan haudantakaisesta elämästä, jossa ihmisten pahat teot rangaistaan, hyvät palkitaan. Tällöiset uskonnon alkuperusteet ovat, kuten sanottu, syntyneet aikana, jolloin inhimillinen ajatuskyky on ollut vielä sangen lapsellisella kannalla. Sieltä alkaen ja ihmis-suvun kehittyessä ovat nämä käsitteet kulkeutuneet ihmisten kesken perintönä sukupolvesta toiseen, ja samalla kun ihmiskunta on ryhmittynyt eri heimoiksi, suvuiksi ja kansoiksi, ovat nämä uskonnolliset käsitteetkin saaneet sangen monia eri muotoja. Sen-tähden on maailmassa nykyään olemassa noin 1,000 eri uskonto-muotoa. Toiset näistä ovat aivan mitättömän vähän levinneitä, toiset taas, varsinkin Kristinusko, Muhamedin, Buddhan ja Brahman uskonnot, korkeammalla kannalla

New York Brooklynin sillan luota yövalossaan.

olevia, jalompia ja laajemmalle levinneitä. Kaikilla uskonnoilla on yhteistä se, että niissä yleensä ilmenee ja on perustana usko ns. ylliluonnollisiin asioihin, joita ei tiede tunne, siis esim. sielunkuolemattomuuteen ja elämään haudan takana, persoonalliseen jumalaan joko yhteen tahi useampaan, sekä näiden jumalien (tahi jumalan) persoonalliseen ja välittömään vaikutukseen ihmiselämässä, sovintooppiin ja ihmisten lunastukseen (kristinuskoo) sekä yleensä ns. "ihmeisiin", se on, tapahtumiin, jotka muka ovat joskus tapahtuneet tavallisista luonnonlaeista poikkeavalla tavalla. — Se seikka jo, että noita uskontoja on noin monta eri lajia, antaa ajattelevalle ihmiselle aiheen arvelemaan ja huomaamaan, miten häilyvää ja epäilyttävää on noiden uskontojen historiallinen pohja. Jota vastoin, jos mikä tahansa tieteellinen kysymys on kerran pätevästi ratkaistu ja todistettu, siitä ei sitte enää voi olla muuta kuin yksi käsitys kaikkialla koko maailmassa.

Uskontojen pääperusteina ovat siis olleet: käsitys persoonallisesta jumalasta ja sielun kuolemattomuudesta. Nämä käsitykset ovat kuten jo huomautin, heränneet ja muodostuneet ihmismielissä jo ihmiskunnan lapsuuden aikana, jolloin taikaluulla oli tärkeä sija ihmisajatuksessa.

Mistä sitte johtui tuo taikaluulo, mistä usko henkiin, jumaliin ja sielun kuolemattomuuteen? Se johtui ulkonaisista havainnoista, luonnonvoimien aiheuttamista aistimuksista. Huomatkaamme vaan miten esim. ukkosen jyrinä ja salamat, jotka ensimmäisinä tietenkin vetivät ihmisten huomion puoleensa, heissä synnyttivät varman käsityksen näkymättömästä voimal-

lisesta jumalasta. Tämä tapahtui aikoina, jolloin inhimillinen itsetajunta oli vasta heräämisillään ja ihmissuku siis jotenkin yksinomaan vielä pelkkien aistimustensa vallassa. Siten siis ulkonaiset havainnot ovat antaneet ihmisille ensimmäisen aiheen noihin luuloihin persoonallisen jumalan ja henkien olemassaolosta.

Sitäpaitsi ovat todennäköisesti unet antaneet aiheen ihmisten luuloon sielun kuolemattomuudesta. Ihminen ensin uniensa kautta joutui ajattelemaan ja uskomaan, että vainajien henget elävät, sekä tämän johdosta taas korkeampienkin henkiolentojen ja jumalien olemassaoloa. Nykyään tiedetään jo toki mitä unet ovat, nimittäin pelkkää aivotoiminnan jatkoa, joka ei vähintäkään todista mistään ylliluonnollisuudesta.

Uskonnon vaikutusta ihmisajatukseseen ovat suuressa määrin vahvistaneet ja tehneet valtavammaksi vihdoin myös aistinhairaukset, joista jo ennen on mainittu, etenkin näkö- ja kuulohairaukset.

Itämaalaisille kansoille, jotka ovat hyvin taipuvaisia mietiskelemaan, ovat tuollaiset aistinhairaukset hyvin usein mahdollisia. Kun sitäpaitsi unille on annettu sangen usein ylliluonnollinen merkitys, uskottu ne henkimaailman aiheuttamiksi, niin on tämä kaikki antanut uskonelämälle erikoisen voimansa.

Niinkauan siis kun ihmishengen kehitys, inhimillinen tietämys on ollut rajoitettuna ahtaisiin puitteisiin tahi on ollut kapalossaan, on tällä edellä kerrotulla tavalla muodostuneella uskonnolla — jota aikojen kuluessa on muodostunut sangen monta muunnosta — ollut valtava vaikutus ihmisten henkeen ja ruumiilliseenkin elämään.

Sen mukaan kuin eri ihmisryh-

mät ovat kehittyneet luonnontilasta kulttuurin kannalle, ovat he hyljänneet entiset luonnonuskontonsa, jotka ovat jo heillekin alkanee näyttää lapsellisilta ja mitättömiltä. Ja ovat he, kohotesaan sivistyksessä korkeammalle, omistaneet nuo korkeammat uskontomuodot niinkuin Buddhan, Brahman, Muhamedin tai Kristinuskon — ei tosin useinkaan vapaaehtoisesti, vaan noiden etevämpien kulttuurikansojen pakottamana, jotka noille luonnonkansoille ovat tyrkyttäneet uskontonsa samalla, kun ovat nämä muuttenkin laskeneet valtansa alle ja tehneet kulttuuristansa osallisiksi. Nuo kulttuuri-uskonnotkin ovat aikojen kuluessa johonkin määrin kehittyneet ja kilpailevat keskenään.

Myönnettäköön kernaasti, että uskonnolla, niinkauan kuin ihmiskunta on ollut lapsuutensa tilassa, on ollut siveellinen, kasvattava merkityksensä, ja se siis on saattanut olla aikanaan tarpeellinenkin ihmiskunnan henkisessä kehityksessä. Tätä saattaa sillä osaksi vieläkin olla niihin ihmisiin nähden, joiden ajatuskyky ja henkisen kehityksen kulku on vielä verrattain alhaisella ja yksipuolisella kannalla. Mutta sitä myöten kuin ihmiskunnan ja ihmisyksilöitten tiedollinen kehitys varttuu ja laajenee, sitä myöten uskontokin muuntuu: sokea usko pakenee yhä kauemmas, kunnes vihdoin pelkkä tieteellinen tietämys ja ajatustapa tulevat yksinomaan vallitseviksi.

Aika joutuu, ihmiskunnan sivistyessä ja tieteellisten totuuksien yhä laajemmalle levitessä ihmisten keskuudessa ja kun ihmisten aivot toiminta yleensä on tottunut tieteelliseen ajatteluun — niin, aika joutuu, että nuo nykyiset kult-

tuuri-uskonnotkin tulevat vanhetuneiksi ja semmoisinaan vähitellen hylätään.

Noilla maailman etevimmillä ja korkeammilla uskonnoilla, niin sanoakseni kulttuuri-uskonnoilla, on kullakin ollut aikanaan oma perustajansa: joku kuuluisa henkilö (Muhamed, Buddha, Brahma, Mooses, Kristus), joka on samalla saattanut täydellä todella tarkoittaa ihmiskunnan onnellistuttamista, jalostamista, yleisen veljesrakkauden ja säälin herättämistä ja kasvattamista — jonka kaltainen jalo ja suuri henkilö oli kristinuskon perustaja Jeesus Kristus. — Samalla myöskin noilla jaloimmilla uskonnoilla on kullakin omat peruskirjansa eli kirja- tai lakikokoeimensa, jossa niiden oppi on seikkaperäisesti esitetty ja järjestetty. Sellainen on esim. kristittyjen Raamattu, muhamedilaisten Koraani, buddhalaisten pyhät kirjat eli Tripitaka ja brahmalaisien pyhät Veda-kirjat.

Niinkuin jo olen ennen maininnut, kehittyä ja vaurastuu henkisen elämä harjoituksen kautta aivan niinkuin konsanaan ruumiinkin lihakset ja elimet. Korkeinkin "minä" on siis pitkällisen kehityksen tulos, hienoimman fyysisen toiminnan esiintymistä, — korkein fyysillinen ilmiö, joka on yksilöitynyt "ihmishengeksi".

Kaikesta tästä huolimatta vieläkin moni sitkeästi ja muka tieteelliselläkin varmuudella tahtoo väittää, että ihmisessä (huom. miksi ainoastaan ihmisessä, miksi ei sitte myös ainakin korkeammassa eläimissä?) on erikoinen kuolematon henki eli sielu, jonka asuntona ja toimintavälikappaleena ruumis on ja joka ruumiin kuoltua jää jällelle jatkamaan elämää — aina sen mukaisessa muodossa, miten kunkin eri uskonnon

käsityksen mukaan se on mahdollista. Kuitenkaan ei ole asiaa voinut vielä vähimmässäkään tieteellisesti todistaa — niin mielellään kuin moni ihminen perityn tottumuksensa mukaan tahtookin kuvitella tulevaista onnellista elämää.

Se on vaan tuo kauan kestänyt uskonnollinen elämä, joka on aikojen kuluessa kasvattanut useain ihmisten katsantokannan sellaiseksi, että nykyinen elämä on vain jonkunlainen koekenttä, jonkunlainen kasvatus- tai myös vankeuslaitos, täynnä kärsimyksiä ja että tämän jälkeen seuraa sitte elämä, joka on palkintona tai rangaistuksena nykyisen elämän teoista; vieläpä — kun kehitysaate ei ole ollut tunnettua — tuo tuleva elämä, joko se sitte on kärsimystä tai onnea, on muka ikuisesti kestävä, muuttumatonta. Sellainen käsitys nykyisen ja tulevaisen elämän suhteesta on niin juurtunut usean ihmisen mieleen, että se on synnyttänyt suoranaista välinpitämättömyyttä nykyisen elämän tehtävistä ja velvollisuuksista; on vaan pidetty tätä elämää surun ja murheen laaksona, josta mitä pikemmin pois pääseminen olisi paras. Ja sen mukaan on nykyisen elämänsä toimintakin monella muodostunut: vastahakoisesti hän toimittaa velvollisuutensa, ei välitä muusta kuin että vain saa oman nahkansa jollakin tavalla säilytetyksi ja mahdollisimman mukavasti tämän taistelukentän läpi kuletetuksi. Tottumuksella on niin tavattoman suuri merkitys ihmisen ajatustoiminnassakin, niinkuin tottumus merkitsee paljon ruumiin liikkeissakin.

Kuten sanottu, ei ole tiede siis vielä ensinkään voinut todistaa sielun kuolemattomuutta, henki-

maailman*) ja persoonallisen jumalan olemassaoloa, s. o. noita kristinuskon ja kaikkienkin uskontojen peruspylväitä. — Nyt siis seuraa tärkeä kysymys: miten on siis noiden ijankaikkisuus-asiain laita, joita moni on lapsuudesta asti tottunut pitämään niin pyhinä ja järkähtämättöminä? Näyttäähän nyt selvästi, että niiden pätevyys ja luotettavuus horjuu. Mistä saa varmuuden niiden todenperäisyydestä tai perättömyydestä? — Me voimme vastata: niille ei ole vielä mitään varmuutta saatavissa. Tiede (nykyinen) ei hyväksy muuta kuin minkä se saa havainnollisesti ja pätevästi todistetuksi. Eikä tieteelliseen ajatustapaan perehtynyt ihminen myöskään voi muuta varmana pitää, kuin minkä kokemusperäinen inhimillinen tutkimus on jo pätevästi todistanut. Tieteellinen tutkimus ei muutoin ole vielä päättynyt; tuskin se päättynee koskaan. Sillä tuo korkein maailmanjärjestys — minkälainen se muutoin lieneekin — näyttää olevan asiat kehityksen suhteen järjestänyt sellaiselle kannalle, että inhimilliselle tutkimukselle riittää aina työtä; aina se löytää uusia toetuksia. Ja tämä on tarpeellinen yllykkeenä inhimilliselle pyrkimykselle ja kannustaa häntä kehityksessä eteenpäin. Ihmisellä on muutoin täysi oikeus uskaltaa yrittää aina jotakin. Muistaa sopii tässä Hegelin lausetta: "ajattele rohkeasti, niin pääset käsitteestä käsitteeseen, yhä suurempaan hengen rikkauten". — Me emme vielä läheskään tunne kaikkia luon-

*) Kvllä ns. transeendentiaalinen eli spiritistinen tiede on luullut voivansa todistaa henkimaailman olemassaoloa. Mutta tuon tieteen oma pätevyys kaipa vielä sangen paljon vahvistuksia.

non salaisuuksia ja lakeja. Luonnon syviä syntyänsanoja ei ole vielä kaikkia tutkittu. Vastainen tutkimus toivottavasti antaa lopullisen vastauksen noihin kysymyksiin: sielun kuolemattomuudesta, persoonallisen jumalan ja henkimaailman olemassaolosta, siis, josko noissa uskonnon perusteissa on mitään ja kuinka paljon perää tai ei. Ja mikäli nyt jo näyttää yleensä jotenkin varmalta, tulee vastainen tiede yhä enemmän ja kyllin täydellisesti paljastamaan noiden uskonnollisten haaveilujen tyhjyyden ja siis täydellisesti ne kukistamaan. Toistaiseksi me kuitenkin hyvällä syyllä voimme tyytyä siihen mitä nykyään tiedämme. Ken lisäksi tahtoo uskoa jotakin enemmän, hänellä tietysti on yksityisesti siihen oikeus.

Joku uskonnollismielinen saattaa tästä vielä loukkaantua ja tulla sangen huolestuneeksi, kun saa kuulla ettei hänen uskonnollaan ole tuoda pätevämpiä perusteita tieteen puolelta. Käypihän näin ollen aivan tyhjäksi tai epäiltäväksi koko se päämaali ja toivomuserä, jota varten oikeastaan olen elänyt ja johon kaikki harastukseni, pyrkimykseni, lohdukseni ja luottamukseni on nojautunut. Mitä merkitseekään elämiseni tässä maailmassa, jos ei sillä ole, taikka jos en ainakaan tiedä sillä olevan tätä nykyistä elämää pitemmälle tähtäävää tarkoitusperää? Lamauttaahan tuo tieto minut tykkänään, tekee haluttomaksi elämään. Mikäpä minua enää innostaisi!... Ja kristillinen vapahtamisjärjestelmä, lunastus- ja anteeksiantamusoppi? Kristuksen jumaluus? Kuvittelu- ni autuaasta ylösnousemisesta — — kaikki nämä minulle rakkaiksi käyneet käsitteet — — noinko ku-

kistetaan? Mitä on minulla silloin jäljellä?... Uhl — oi tuota jumalatonta tieteellisyyttä! Entä Raamattu? Valehteleeko sekini? Kaikkiko on ollutkin vaan minun tietämättömyyteni verhon takana harjotettua petosta ja narripeiliä?!

Näin saattaa levottomana huokailla yksinkertainen, ennakkoluuloihinsa sidottu, laajempaan ja korkeampaan ajattelemiseen tottumaton ihminen. Pyydän sellaiselle ensiksikin huomauttaa, että ajatusten ja käsitysten tottuuksella on suuri merkitys meidän henkisessä elämässämme. Kun olemme joitakin asioita lapsuudesta asti tottunut johonkin määrättyyn suuntaan ajattelemaan ja käsittelemään, niin ovat nuo käsitykset niin syöpyneet meihin, että niistä on usein sangen vaikea päästä eroon. Miilaisessa henkisessä ilmapiirissä olemme kasvaneet, siihen olemme niin tottuneet ja siinä parhain viihdymme, niin että jos meille sittemmin opetetaan uusia käsitteitä ja ajatussuuntia, niin on meidän usein sangen vaikea mukautua noihin uusiin käsityksiin. Aivan niinkuin on kasvin laita, jos se siirretään alkuperäisestä paikasta toisenlaiseen ilmanalaan ja olosuhteisiin. Toisinaan ei se uudessa paikassaan ota ollenkaan menestyäkseen, toisinaan, jos on vahvempiluontoinen, se vähitellen mukautuu uusiin oloihin. Niin voi ihmisajatuskin vähitellen tottua uuteen, entiselle aivan päinvastaiseenkin toimintasuuntaan. Tarvitaan vain ihmissäilyksen monipuolista laajempaa kehitystä. Korkeammalle kehittynyt ihmisajatus tyytyy siihen, mitä hän nykyään tietää, ja nauttii semmosenaan tästä elämästä. Ei niin ymmärtäen, että hänellä ei

olisi halua ja pyrkimystä yhä laajentamaan tietopiiriänsä ja käsitystensä. Hän, tuollaisen kehittyneemmän ajatuskyvyn omaava ihminen on siltä alttiina kaikelle vastaiselle totuuden ilmenemiselle, jonka kokeellinen tutkimus vielä saattaa esiin tuoda. Hän silti ymmärtää olemisensa tarkoituksen ja merkityksen luomakunnassa. Ja mitä tuleviin olosuhteisiin tulee, ymmärtää hän niiden suhteen asettua semmoiselle ajatuskannalle, että minkälainen lieneekin ilmisen, ihmishengen, tulevaisuus—jos sillä jossakin muodossa olisi jatkuvaa tulevaisuutta — siitä tuo ijankaikkinen, korkein maailmanjärjestys, jonka kaikkia salaisuuksia emme vielä tunne, pitää kyllä huolen ja määrää sen jatkuvan kehityskulun ikuisten järkähtämätömien lakiensa mukaan.

Olkoon vieläkin sanottuna, että noilla uskonnoillakin on ollut aikanaan merkityksensä kunkin kansakunnan ja koko ihmiskunnan kehityshistoriassa. Ne ovat aikanaan, ihmiskunnan ollessa alenimalla sivistyskannalla, olleet jommoisinkin kasvatusvälikappaleina, joskaan ei aina hyvinä, jotka kumminkin vastedes, kun ihmiskunta muuten yleisen kansanopetuksen kautta sivistyksessä kohoaa, tulevat yhä tarpeettommiksi ja merkityksettömiksi nykyisissä epätieteellisissä muodoissaan. Kuten tiedämme on kristinuskokin aikojen kuluessa paljon muuttunut: monta Raamatun kohtaa tulkitaan ja selitetään nyt toisin kuin entisinä aikoina. Sen on vaikuttanut tietteen voittokulku. Niin tulee käymään tästä edeskin. Useat oppineemmat ja laajemmalle ajattelevat kirkonmiehetkään eivät enää nykyaikana itse usko raamatun ihmekertomuksia semmoisinaan to-

dellisina, vaan pitävät niitä vain muinaisina juutalaiskansan taruina. Tieteitten huimaava edistyminen ja yleismaailmallisten asioiden laajempi ajattelemisen pakottaa vähitellen ihmiset näissä uskonasioissakin luopumaan entisistä perityistä harhakäsityksistä ja mukautumaan uusiin, enemmän todenmukaisiin ajatustapoihin.

Sosialidemokraattinen puolue on julistanut uskonnon yksityisasiaksi. Sillä se tahtoo sanotuksi, että jokainen saakoon pitää omat uskonnolliset käsityksensä täysin vapaasti siksi ja niin kauan kunnes oikea totuus mahdollisesti hänellekin ennemmin tai myöhemmin selkenee. Sakramenttejakin käyttäköön se, ken vielä edelleenkin vanhoja seremonioita tahtoo kunnioittaa, ken on siihen niin tottunut, että vielä jollakin tavalla ikäänkuin tuntee kaipaavansa niitä. Sitä ei puolueemme keneltäkään kiellä enempiä kuin muitakaan uskonnollisia harjoituksia. Mitä tulee esim. herran-ehdoollisella käymiseen, niin tekköön vapaasti sen jokainen, ken vaan todenteolla vielä tahtoo kunnioittaa suuren natsarealaisen mestarin muistoa. Se ansaitseekin sen. Muistokseen hän oppilaitansa pyysikin sitä viettämään. Paavalin mielikuvitusten mukaan vasta on tekaistu oppi "Kristuksen ruumiista ja verestä" samoin kuin koko "lunastusoppi" — jommoisia ei Kristus kaiken todennäköisyyden mukaan itse ole tarkottanut eikä opettanut.

Olkoon jokaisen omana asiana pitää kiinni vielä "vanhasta uskostaan" niin kauan kun hän tahtoo ja sen tarpeelliseksi katsoo. Varsinkin vanhemmat ihmiset, jotka eivät niinkään helposti tahdo voida omistaa kaikkia uudempia

ajatustapoja, pitäkööt ennen oppimansa käsityksen uskonnollisissa asioissa. Emme tahdo sitä heiltä riistää. Puolueemme ohjelma taakaa täyden uskonnonvapauden. Me annamme uskonnollisen kehityksen kulkea hiljalleen eteenpäin. Sosialidemokraattinen puolue tahoo rehellisesti etsiä totuutta tieteen uusimpien tuloksien perusteella ihmishengen korkeimmillakin aloilla, ajatusten, ihanteitten ja tunteen aloilla, riippumatta olenkaan todistamattomista ennakkoluuloista. Me uskomme, että totuus kerran voittaa, että totinen valkeus kerran valaisee koko ihmiskunnan ja uusi kointähti koittaa jokaisen ihmisen ajatuspiiriin.

Pääasiana tässä on, että jokainen rehellisesti hakee totuutta.

Viittasin jo siihen, että mitä enemmän ihmiskunta tieteellisesti sivistyy, sitä merkityksettömämmiksi ja tarpeettommammiksi käyvät kaikki uskonnot, niinpä kristinuskokin nykyisessä muodossaan. Saatamme nyt lyhyesti lausua näin: Kaikki maailman uskonnot saattavat aikain kuluessa sulautua yhteen, muodostaa semmoisen yleisuskonnon, jonka pääsisältönä on luottamus siihen, että ikuinen totuus, s. o. täydellinen tieto kaikista asioista kerran täydellisesti selviää kaikille ihmisille, jotta ei kenenkään enää tarvitse harhailla tietämättömyyden pimeydessä ja uskoa niitä näitä valheita ja erehdyksiä, sekä että täydellinen veljesrakkaus, tasa-arvo, keskinäinen sopu ja toistensa täydellinen ymmärtäminen (joka on hienotuntoisuuden huippu) pääsevä ihmisten kesken täysin vallitse-

viksi. Tämmöiseksi saatamme täydellä syyllä olettaa tulevaisuuden uskonnon. Tämmöinen uskonto on sopusoinnussa yhä jatkuvan tieteellisen kehityksen kanssa. Ja tämmöinen mieli, tämmöinen katsantokanta se kohottaa ja jalostaa ihmismieltä. Se velvoittaa kutakin rehellistä ihmisyksilöä pyrkimään ja työskentelemään siihen suuntaan, että tuommoinen kunnin ihanne, tuommoinen korkea päämäärä, ikerakkaus, korkein onnellisuus kerran toteutuisi. Viisas, valistunut ja korkealle ajatteleva ihminen pitää — vapaaehtoisesti ja ilman pakotusta — velvollisuutenansa koettaa puoleltansa työllään ja toiminnallaan edistää ja toteuttaa tuota päämäärää minkä voi. Niin, hän pitää sen velvollisuutenansa, ajattelematta siinä jotakin omakohtaista, kaukaista hau dantakaista palkintoa. Ainoastaan lapselliset, pienisieluiset ja itsekkäät puolisivistyneet sekä myös perittyyn ajatustottumukseen kovin piintyneet pitävät kovin suurta surua ja huolta tuosta tulevaisuudestaan. Heillä on vaan oma haudantakainen kunnia ja palkinto pääharrastuksena. Tämä on vanhaa ala-arvoista ajatustapaa. Viisas, ylevämielinen ihminen jättää nuo palkintoasiat, omaa yksityistä tulevaisuuttaan koskevat, tuntemattomat asiat, nuo haudantakaiset mahdollisuudet korkeimman maailmanjärjestyksen haltuun. Häntä ei pysty säikyttämään mitkään perusteettomat pelotukset. Hän käsittää hyvin, että rehellinen totuuden etsijä ei joudu koskaan vahinkoon eikä pulaan, ei kuolemassaankaan.